

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота
магістра
(освітній ступінь)

на тему «Формування культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку в художньо-творчій діяльності»

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-2 м (з)
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
(шифр і назва спеціальності)

Гулан Марина Федорівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник к.психол.н., доц., Іванова В.В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент к.пед.н., доц., Миськова Н.М.
(прізвище та ініціали)

Зміст

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Методологічний аналіз поняття «культура міжособистісних відносин»	10
1.2. Характеристика взаємодії дітей дошкільного віку в процесі художньо-творчої діяльності	15
1.3. Теоретичні та методичні основи створення умов для формування культури міжособистісних відносин у процесі художньо-творчої діяльності	25
Розділ 2. ДОСЛІДНО-ПОШУКОВА РОБОТА ПО ФОРМУВАННЮ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	32
2.1. Критерії та показники сформованості культури міжособистісних відносин в художньо-творчій діяльності	32
2.2. Методика дослідження культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку в художньо-творчій діяльності	39
2.3. Формування культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку в процесі занять художньо-творчою діяльністю та аналіз проведеної роботи	58
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до якості освітніх послуг, що виражається в модернізації існуючої системи. Дошкільне виховання як фундамент освіти закладає основи морального розвитку дитини.

Освіта дітей розглядається як цілісний процес в єдності з вихованням, навчанням і розвитком. Формування у дітей дошкільного віку культури міжособистісних відносин дозволяє виховати в дитині пізнавальний інтерес до особистості людини, людяність, моральні норми поведінки, прийняті в суспільстві.

Основні завдання, які ставить пріоритетний національний проект «Освіта», перед сучасним педагогом полягають у створенні умов для різнобічного і творчого розвитку дітей дошкільного віку. У державному освітньому стандарті дошкільної освіти відзначається, що дитина в процесі побудови освітньої діяльності розглядається як активний суб'єкт освіти, необхідність індивідуалізації та соціалізації дітей дошкільного віку.

У дошкільному віці закладаються основи особистості дорослої людини. Ранній розвиток у дитини розуміння важливості сприятливих міжособистісних відносин формує певну культуру таких відносин, що дозволяє їй в майбутньому досягати значних успіхів в освоєнні навколишньої дійсності, творчо підходити до вирішення соціальних завдань, знаходити власне місце в суспільстві, розвивати особистісні, потенційно закладені, художні здібності. Завдяки сформованим основам міжособистісної культури, дитина в подальшому краще адаптується до нових соціальних умов.

У відомих нам педагогічних дослідженнях формування культури міжособистісних відносин розглядається одночасно з вирішенням інших завдань морального виховання.

В рамках дошкільної педагогіки аналізується вплив міжособистісних відносин дошкільників на спільну діяльність (Л.І.Божович, І.Д.Бех, Л.С. Виготський, Я.Л.Коломінський, В.М.Іванова, А.І.Савенков та ін.).

Виявляються особливості міжособистісних відносин в різновікових групах дошкільників (Я.Л. Коломінський та ін.). Розглядається процес формування конструктивних міжособистісних відносин дітей один з одним при їх адаптації до умов освітнього закладу, а також приділяється увага формуванню міжособистісних відносин дітей 5 - 7 років в процесі естетичного виховання (Г.Р. Кобелева) та в ін. наукових роботах. У працях М.Б.Зацепіної культура розглядається як основа для розвитку дитини дошкільного віку.

При становленні особистості, розвитку її свідомості важливим буде формування саме культури міжособистісних відносин, тобто певних ідеальних людських взаємин. Тим більше, як ми вважаємо, розгляд міжособистісних відносин без орієнтації на культуру є абстракцією, так як відносини складаються в суспільстві, а більш-менш розвинене людське суспільство не може не мати власної культури. Оскільки взаємодія дітей дошкільного віку будується в художньо-творчій діяльності, є можливість формувати у них естетичне ставлення до духовних (художні твори мистецтва, мова, побутові ритуали) і практичних (кухня, одяг, іграшки) цінностей народної культури.

Кожне нове покоління повинно освоїти духовну спадщину людства, тому стає важливим знаходження нових способів пізнання навколишнього світу. Пізнання дитиною навколишнього світу може здійснюватися за допомогою естетичного виховання, коли вона засвоює образи, символи, знаки, які дозволяють їй на рівні свідомості і підсвідомості (психічна проекція внутрішніх переживань на художній образ) висловлювати власний погляд на події, які з нею відбуваються.

Проблема формування культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку, по суті, є педагогічною, оскільки становлення особистості відбувається в єдності її навчання, виховання і розвитку. Суспільством визнається той факт, що освіта є не тільки набуття знань, умінь і навичок, а й моральний розвиток, духовне становлення, що значно посилює увагу педагогічної громадськості до особистості дитини як суб'єкта навчально-виховного процесу. Ми вважаємо, що для формування особистості

недостатньо бути освіченим, навченим і навіть вихованим, важливо мати духовну складову. До духовної складової, як правило, відносять: мораль, моральність, світогляд, громадянську позицію, в цілому, поведінку людини, виражену в її суб'єктності та індивідуальності. Дошкільний вік в цьому сенсі є періодом становлення основ міжособистісної культури поведінки. Дитина пізнає навколишній соціальний світ, в тому числі і за допомогою естетичного виховання.

Художньо-творча діяльність несе в собі величезний педагогічний потенціал, який є недостатньо дослідженим і в сучасних навчально-виховних умовах. В процесі позначеної діяльності відбувається розвиток дитини.

Зміст художньо-творчої діяльності дозволяє формувати у дітей спеціальні здібності, однією зі складових частин якої є образотворча грамотність, що забезпечує можливість творчого самовираження через створення художнього образу. Самовираження розуміється нами як активність творча і комунікативна. Самовираження дітей, представлене в культурі міжособистісних відносин, забезпечується комунікативною функцією образотворчого мистецтва. В художньо-творчій діяльності на основі самовираження дітей дошкільного віку формуються загальні здібності, які проявляються в культурі міжособистісних відносин, які можна перенести в інші види діяльності: навчальну, трудову, ігрову, побутову.

Необхідність створення оптимальних умов в процесі занять художньо-творчою діяльністю для формування культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку і зумовили актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – пошук теоретичних, методичних основ формування у дітей дошкільного віку культури міжособистісних відносин в художньо-творчій діяльності.

Об'єкт дослідження – моральне виховання дітей дошкільного віку в художньо-творчій діяльності.

Предмет дослідження – процес формування культури міжособистісних відносин дітей дошкільного віку в художньо-творчій діяльності.

Відповідно до мети, об'єкта, предмета визначаються **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз розробленості проблеми формування культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку.

2. Охарактеризувати особливості виникнення і розвитку творчого характеру художньої діяльності дітей дошкільного віку при формуванні культури їх міжособистісних відносин.

3. Розробити критерії та показники сформованості культури міжособистісних відносин в художньо-творчій діяльності.

4. Застосувати методiku дослідження культури міжособистісних відносин у дітей дошкільного віку в художньо-творчій діяльності та провести поетапне формування культури міжособистісних відносин у художньо-творчій діяльності.

Відповідно до мети і завдань педагогічного дослідження використано комплекс наступних теоретичних, діагностичних і дослідно-експериментальних **методів:**

- теоретичний і методологічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, вивчити і узагальнити загальнокультурний досвід з даної проблеми;

- вивчення продуктів дитячої творчої діяльності (малюнки, вироби та ін.);

- емпіричні методи вивчення поведінки дітей під час занять з образотворчого мистецтва (спостереження, бесіда, експеримент);

- педагогічний експеримент з етапами: констатуючим, формуючим, контрольним;

- кількісна та якісна обробка емпіричних даних за допомогою методів математичної статистики.

База дослідження: дослідно-пошукова робота здійснювалася на базі Пилипецького НВК «Загальноосвітній навчальний заклад I ступеня

дошкільний навчальний заклад» Міжгірської районної ради Закарпатської області.

Практична значимість дослідження полягає в визначенні поєднання психолого-педагогічних умов, на яких базується формування у дітей дошкільного віку культури міжособистісних відносин. У дошкільному віці закладаються основи особистісного становлення, незважаючи на те, що остаточно не можна сформувати культуру міжособистісних відносин в її розумінні – ідеальних людських взаємин, вперше в дослідженні простежується динаміка формування міжособистісної культури, починаючи з дитячого віку.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були опубліковані у збірнику наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених «Наука майбутнього».

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел, що включає 70 найменувань і 2 додатків. Текст ілюструють 4 таблиць, 1 схема та 1 гістограма, що висвітлюють основні результати дослідження.

ВИСНОВОК

В ході проведення нашого дослідження ми прийшли до наступних висновків.

Соціокультурний розвиток дитини залежить від рівня культури міжособистісних відносин. Під *соціокультурним розвитком* ми розуміємо духовно-моральне входження дитини в суспільство, її культурне успадкування загальних людських цінностей, норм і принципів поведінки. Змістом і основним засобом соціокультурного розвитку дітей дошкільного віку представляється музейна педагогіка.

Соціокультурний потенціал музейної педагогіки як педагогічно доцільний, асимільований, соціальний досвід людства відповідає міжособистісній культурі у всій її структурній повноті. Тому в зміст соціокультурного компонента освіти, крім традиційної для процесу навчання

передачі в готовому вигляді знань, умінь, навичок дітям, включається також і досвід творчої діяльності, а також і досвід міжособистісних емоційно-ціннісних відносин людей один з одним.

Музейна педагогіка впливає на сенсорний досвід дитини. Під музейною педагогікою ми розуміємо педагогіку, яка має навчальні, а також виховні і розвиваючі ознаки в процесі сприйняття творів широко визнаних майстрів образотворчого мистецтва, в тому числі декоративного, прикладного та народного.

Під *сенсорним досвідом* ми розуміємо сукупність перцептивних дій сприйняття дітей особливостей предметів, об'єктів, явищ. Сприйняття навколишнього світу здійснюється за допомогою органів відчуття дитини і супроводжується словесним поясненням близького дорослого.

Самовираження дітей в процесі художньо-творчої діяльності є основою для формування культури міжособистісних відносин. Самовираження дітей проявляється, перш за все, в їх творчій активності, яка дозволяє формувати на цій основі культуру міжособистісних відносин.

Художній образ, який створюють діти, є показником міжособистісних відносин з оточуючими людьми – дітьми, батьками, педагогом в залежності від його уявлення як позитивного чи негативного.

Взаємовідносини дошкільнят мають неоднорідну природу, схильну до зміни і розвитку, тому є можливість актуалізації морального потенціалу вихованців саме в художньо-творчій діяльності та перенесення позитивних результатів на інші види спільної діяльності. Педагогіка співробітництва є основою для проведення такого роду досліджень, коли основна робота здійснюється формами організації колективної діяльності. Ми виділили три форми спільної діяльності: спільно-індивідуальна, спільно-послідовна, спільно-взаємодіюча (терміни А.І.Савенкова).

Спільна художньо-творча діяльність в дослідженні розуміється як діяльність, спрямована на отримання загального результату (малюнка, виробу, виконання декорацій до театральної постановки та ін.), система активності

взаємодіючих дітей і педагога, характеризується: 1) одноразовою співприсутністю (зовнішня форма організації), 2) духовним єднанням, партнерськими відносинами (внутрішня форма організації – змістовні аспекти діяльності), 3) єдністю мети, мотивів, 4) загальним творчим настроєм на прийняття оригінальних художніх рішень, 5) наявністю педагогічних умов, необхідних для планування дій і розподілу функцій, 6) культурою міжособистісних відносин, вираженою в спілкуванні дітей один з одним і педагогом.

Культура міжособистісних стосунків дітей з однолітками та ін. оточуючими людьми формується під впливом сімейних взаємин. У дослідженні під терміном *«культура сімейних відносин»* ми розуміємо позитивну сімейну атмосферу, а якщо це не відповідає конкретній сім'ї, то слід говорити про сімейні стосунки, які склалися. Обов'язковою умовою формування культури міжособистісних відносин є оптимізація сімейних відносин кожної дитини.

Створення дошкільнятами позитивного образу іншої людини відбувається в процесі тривалої педагогічної роботи.

Позитивний образ іншої людини виникає і на етапі оцінки її діяльності. Оцінюючи діяльність визнаних майстрів образотворчого мистецтва, діти проникаються думкою про безмежності можливостей людини, вчать оцінювати результати діяльності з позицій нестандартного підходу, цінувати самотність творчості.

Різноманітність форм організації художньо-творчої діяльності дозволяє підтримувати інтерес у дошкільників до вивчення основ образотворчого мистецтва. Використання творчого дозвілля, екскурсій до музеїв, спільної поряд з індивідуальною художньо-творчою діяльністю дитини в умовах як громадського, так і сімейного виховання розширяють можливості вивчення внутрішнього світу вихованців, і створює можливості для формування культури міжособистісних відносин не тільки з однолітками, а й з педагогами та батьками.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>